

SPÅR AV ANTIKEN VID STOCKHOLMS UNIVERSITET

ELIS WIBACKE

Antiken har haft ett stort inflytande på senare tiders universitet och högskolor. Dessa har i enlighet med ett klassiskt bildningsideal länge betonat arvet från antiken och dess kunskapstradition, men även vurmat för grekisk och romersk konst och kultur. Att detta märks i en gammal universitetsstad som Uppsala är knappast förvånande. Där bär två karyatider, som hämtade från Erechtheion i Athen, upp Thomas Thorilds välkända devis "Tänka fritt är stort men tänka rätt är större" vid ingången till universitetshusets aula. I aulan från 1887 väntar statyer av både tragöden Sofokles och retorikern Demosthenes.

Mer överraskande är kanske att antiken satt djupa spår även vid Stockholms universitet, som är ett betydligt yngre lärosäte. Intresset för antiken – i allt från kursinnehåll till konst och arkitektur – har vid den kungliga huvudstadens universitet tagit sig skilda uttryck under olika perioder. Som följande exempel visar löper dock den klassiska traditionen som en röd tråd genom dess historia ända fram till i dag.

En lång tradition

Stockholms universitet hette fram till 1960 Stockholms högskola. När högskolan grundades 1878 hade den inga egna lokaler utan hyrde in sig på olika ställen i staden. Det dröjde till 1909 innan huvudbyggnaden på Kungstensgatan 45 stod färdig. Därefter införskaffades fler lokaler i närheten av Observatorielunden, som snart kom att betraktas som navet i Stockholms latinkvarter. Här rörde sig många studenter mellan föreläsningar och kårhusfester, innan merparten av lärosätets verksamhet så småningom flyttades utanför tullarna.

Under 1920-talet kom högskolan över ett 1700-talspalats, det så kallade Spökslottet, som än i dag används av Stockholms universitet för representation. Spökslottet har även på andra sätt gjort avtryck i verksamheten. När högskolan blev universitet 1960 antog lärosätet ett nytt emblem, ritat av hovgrafikern Karl-Erik Forsberg. Det består av en fackla, en olivkvist och tre kronor. Vid utformningen lät sig Forsberg inspireras av David von Kraffts plafondmålning i just

Vänster:

Detalj från plafondmålning av David von Krafft, 1700-tal. Spökslottet, Stockholm. Foto: Elis Wibacke. Konsten i artikeln tillhör Stockholms universitet.

Höger:

Märket i Stockholms universitets logotyp, baserat på en design av Karl-Erik Forsberg. Återges med tillstånd från Stockholms universitet.

Gipsavgjutning föreställande Antinous (eller Hermes) framför Gustav Hellbergs konstverk *TYS och T* från 1998. Studentpalatset, Stockholm (2021). Foto: Elis Wibacke. © Gustav Hellberg/Bildupphovsrätt 2025.

Spökslottet. Målningen avbildar bland annat gudinnan Athena som håller i en fackla omlindad med en olivkvist. Olivträdet var redan under antiken ett känt attribut till Athena, som alltså blivit något av Stockholms universitets skyddsgudinna. Ett annat av Athenas attribut – ugglan – har anammats som symbol av både Stockholms universitets studentkår och en av lärosätets fakultetsföreningar, Humanistiska föreningen.

Även det akademiska intresset för antiken etablerades tidigt vid Stockholms högskola. Viktor Rydberg, som blev professor 1884, undervisade här bland annat om antik konst. Regelbunden undervisning i såväl

klassiska språk som klassisk fornkunskap och antikens historia – det ämne som sedan 1969 benämns antikens kultur och samhällsliv – började ges vid högskolan under 1900-talets första decennier. En studentförening för intresserade av dessa ämnen – Klassiska föreningen – bildades 1934 och är fortfarande aktiv. De första professorerna i latin och klassisk fornkunskap tillträdde 1948 och runt dessa växte snart regelrätta institutioner fram. Med tiden utvecklades även ett nära samarbete med Medelhavsmuseet, som inrättades 1954. Till skillnad från universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg har därför inte Stockholms universitet behövt inrätta något eget antikmuseum.

Studenternas eget tempel

Bygget av de humanistiska och juridiska fakulteternas monumentala byggnad på Norrtullsgatan 2 påbörjades 1925. Den kom att

kallas Juridicum, trots att flera olika institutioner genom åren varit inhysta i dess lokaler. Efter att Kulturgeografiska institutionen som den sista av dessa flyttat ut 1997, erbjöds här fram till 2021 studieplatser för studenter vid flera lärosäten i Stockholm. Efter att universitetet sagt upp lokalerna köptes byggnaden, som sedan slutet av 1990-talet gått under namnet Studentpalatset, 2022 av Handelshögskolan.

Studentpalatset är uppfört i tjugotalsskolasicistisk stil och har flera konstnärliga utsmyckningar tydligt inspirerade av antiken. Exempelvis flankeras entrén av fyra hermer av Ivar Johnsson föreställande några gamla men välbekanta greker: Sokrates, Platon, Aristoteles och Sofokles. Längs med taket löper en meanderbård och på den södra kortsidan återfinns en tempelgavel med fyra korintiska kolonner. Invändigt syns även gott om joniska kapitäl. Arkitekten bakom den-

Studentpalatsets kortsida, uppförd på 1920-talet efter ritningar av Erik Lallerstedt. Foto: Elis Wibacke.

na hyllning till hellenska ideal var Erik Lallerstedt, som även låg bakom Kungliga Tekniska Högskolans (KTH) huvudbyggnad.

Gustav V invigde Studentpalatset, tillsammans med det nyligen renoverade Spökslottet, 1927. Högskolans rektor Ivar Bendixson anhöll samma år hos Konstakademien om att få låna gipsavgjutningar av klassiska skulpturer, med motiveringen att: "Goda avbildningar av antikens mästare kan betyda mycket för ungdomens fostran till högre uppskattning av skönhetsvärdenas förädlade inflytande". Dessa gipskopior hade sålunda ett pedagogiskt syfte och blev kvar i Studentpalatset ända till 2021.

Bland dessa konstverk återfanns såväl en byst av Sokrates som en staty av en icke namngiven romersk kejsare. Flera skulpturer hade också mytologiska motiv, däribland återgivningar av Apollon och en skadad amason. Ett kolossalt huvud föreställande

Tommy Widings *Nike*, 1978–1981. Allhuset, Stockholm. Foto: Elis Wibacke. © Tommy Widing/Bildupphovsrätt 2025.

Juno återgav troget *Juno Ludovisi* på Palazzo Altemps i Rom, och ett annat huvud föreställde den romerske kejsaren Hadrianus älskare Antinous. Originalet från 100-talet e.Kr. kallas *Antinous Mondragone* och finns i dag på Louvren.

Ytterligare ett av lånen från Konstakademien sades från början föreställa just Antinous. Denna skulptur var vid tiden för nedläggningen av studieplatserna 2021 placerad i den stora läsesalen "Magistern", bredvid Gustav Hellbergs monumentala målning *TYS och T* från 1998. Förmodligen rörde det sig dock inte om Antinous utan om Hermes, då sköldpaddan vid statyns fot förde tankarna till den bergssköldpadda som guden ska ha dödat som barn (och vars ryggsköld han sedan använde som lyra). Statyns huvud, å andra sidan, påminde snarast om den romerske härföraren Germanicus. Förmodligen hade statyns delar alltså hämtats från olika håll.

Modern konst i dialog med antiken

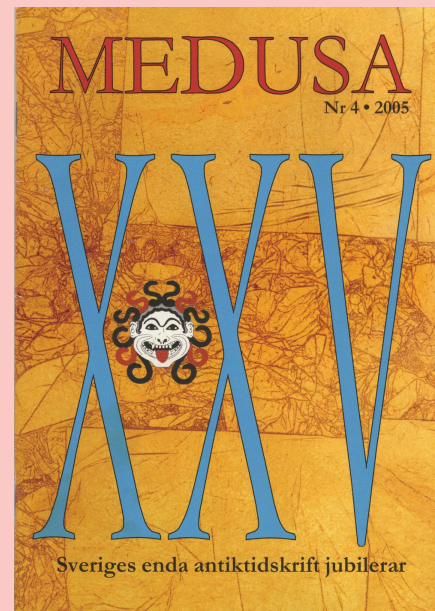
Redan under 1970-talet flyttade större delen av Stockholms universitets verksamhet på grund av platsbrist ut till Frescati på Norra Djurgården. Det är lätt att tro att det antika arvet gick förlorat när studenterna förpassades till Lantbruksakademiens gamla experimentalfält, men så var faktiskt inte fallet. Viss äldre bebyggelse fanns nämligen på platsen, såsom Bloms hus, byggt i antikinspirerad empirestil, och Villa Bellona, döpt efter krigets gudinna i romersk mytologi.

Namnet på campusområdet Frescati, liksom det närbelägna Albano, stammar från Gustav III:s italienska resa 1783–1784. I den italienska staden med det snarlika namnet Frescati lär den romerske statsmannen Lucullus ha haft en stor villa. Även det äldsta huset på campus är en villa. Den uppfördes på 1790-talet i nyklassicistisk stil efter ritningar av Louis Jean Desprez. Förut fanns här också en obelisk, vars fundament fortfarande kan beskådas.

På olika delar av campus finns i dag modern konst tydligt inspirerad av antiken. Ett exempel är Sivert och Marianne Lindbloms skulpturscenografi som går under namnet *Terrakotta*. Närmast tunnelbanestationen Universitetet finns en öppen plats, inramad av tolv vridna pelare av tegel, med ett bronsklot i mitten. En tolkning är att klotet symboliserar jorden och att pelarna representerar de tolv olympiska gudarna som här bär upp himlavalvet. Tolkningen stöds av att konstverket placerats nära några ekar – Zeus heliga träd.

Om platsen närmast tunnelbanan därmed kan sägas symbolisera Olympen leder i stället gångvägarna till universitetet ut mot

Sivert Lindbloms *Herkules*, 1991. Frescati, Stockholm. Foto: Elis Wibacke. © Sivert Lindblom/Bildupphovsrätt 2025. Återges med särskilt tillstånd av Marianne Lindblom.

Redaktionen kan avslöja att skulptören Sivert Lindbloms stora intresse för den klassiska traditionen även har resulterat i ett samarbete med *Medusa*. Inte många känner till det, men Sivert har designat omslaget till det nummer av tidskriften som gavs ut för att fira *Medusas* 25 års-jubileum (nr 4, 2005). Omslaget ger intrycket av att vara täckt av tunna ark av bladguld. Mellan de romerska siffrorna i klarblått på framsidan tronar *Medusas* logga. På omslagets baksida finns de grekiska bokstäverna kappa och epsilon, här i

betydelsen av vilken siffra de representerar i det grekiska siffersystemet. *Kappa* står för 20 och *epsilon* för 5, alltså 25.

För mer om Sivert Lindbloms konstnärliga arbeten, se: sivertlindblom.se

Jubileumsnumret innehåller artiklar av de antikvetare som deltog i den allra första utgåvan av tidskriften 1980. För den vetgirige *Medusa*-entusiasten kan särskilt Örjan Wikanders berättelse om loggans tillblivelse och hur hon fick hela sin tunga rödfärgad rekommenderas.

människornas värld. Längs gången mot Södra huset hittar vi ytterligare skulpturer av Lindblom, däribland *Herkules*. Den grekiske halvguden känns igen på sin träklubba, trots att skulpturen i övrigt är abstrakt. Den sista delen av *Terrakotta* återfinns längre bort och består av en rad konstruktioner som snarast påminner om ruiner. Sivert Lindbloms tydliga intresse för antiken tog sig även uttryck i andra delar av hans konstnärskap, bland annat hans scenografi för Medelhavsmuseet samt placeringen av San Marcohästarna vid Blasieholmstorg.

Konst som refererar till antiken finns också placerad i universitetets lokaler. Exempelvis står sedan 1980-talet Tommy Widings verk *Nike* i Allhuset. Denna skulptur i rostfritt stål fick i en omröstning i studentkårens tidning *Gaudeamus* smeknamnet "Stanniolén". Som det officiella namnet antyder är skulpturen, med sina karaktäristiska vingar, tydligt inspirerad av den hellenistiska statyn *Nike från Samothrake*. Samtida med Allhuset är också universitetsbiblioteket. Här finns en pelare med motiv målade i svartvitt av Kerstin Abram-Nilsson. Konstverket heter

Gipsavgjutningar av Juno och en skadad amason. Albano, Stockholm. Foto: Elis Wibacke.

Trajanuskolonnen efter det antika segermonumentet från år 113 på Trajanusforum i Rom. Medan den riktiga Trajanuskolonnen återger scener från Trajanus krig i Dacien tecknar pelaren i biblioteket små utsnitt ur världshistorien och 1900-talets vardagsrealism.

Nytt och gammalt möts

Det är tydligt att högskolans intresse för antiken manifesteras på ett delvis annat sätt i dag än för hundra år sedan, när Studentpalatset uppfördes. Då efterliknades medvetet antik konst och arkitektur på grund av sina estetiska kvaliteter. Med Bendixsons ord skulle ”goda avbildningar av antika mästare” ha en fostrande inverkan på studenterna. De senaste årtiondenas konst på campus relaterar i stället till antiken på ett snarast implicit sätt.

Klassiska skulpturer som de i Studentpalatset har länge – med något undantag – lyst med sin frånvaro i Frescati. Detta ändrades dock för några år sedan. När universitetet till slut helt lämnade byggnaden på Norrtullsgatan år 2021 flyttades nämligen några av de gamla gipsavgjutningarna till universitetsbiblioteket. Här har statyerna av Apollon och den fortfarande lika anonyma kejsaren fått hedersplatser i närheten av bibliotekets moderna Trajanuskolonn.

Samma år, 2021, tog Stockholms universitet också ett nytt campusområde i bruk. Vid Albano, strax söder om Frescati, hade flera helt nya byggnader uppförts och även i denna futuristiska miljö valde universitetet att placera några av skulpturerna från Studentpalatset. Kopiaerna av *Juno Ludovisi* och den skadade amasonen blickar här majestätiskt ut över en hög trappa. Även bysten av Sokrates har här fått ett nytt hem.

Med andra ord interagerar fortfarande universitetets studenter med den klassiska traditionen på daglig basis. Lägg därtill Klassiska föreningens verksamhet och all den forskning och undervisning som fortfarande bedrivs om antiken, och det står klart att grekisk och romersk kultur är minst lika levande vid Stockholms universitet som i Uppsala eller någon annanstans.

Lästips

Nina Weibulls och Patrik Förbergs (red.) *Gestaltningar* (2012) utgör en bra introduktion till Stockholms universitets konst och arkitektur. Inte minst gör Weibull här en förtjänstfull genomgång av konstverken både på campus och i Studentpalatset. Även Fredric Bedoires och Per Thullbergs *Stockholms universitet 1878–1978* (1978) och Tomas Halls (red.) *Frescati* (1998) bjuder på intressant läsning om universitetets bygg-

Gipsavgjutning föreställande Apollon. Studentpalatset, Stockholm (2021). Foto: Elis Wibacke.

nader och deras historia. Därtill analyserar Hans Ailis artikel ”Leve Minerva, oliven och ugglan!” i *Humanistiska föreningen 100 år* (2014) Athenas betydelse vid universitetet. För vidare läsning om antiken i svensk arkitektur rekommenderas *Medusas* artikelserie på detta tema från åren 2018–2019, i synnerhet Johan Flembergs och Eva Rystedts artikel om *Industrimonumentet* vid KTH: ”Kentaurer och amazoner” i *Medusa* 2/2018.

Elis Wibacke är doktorand i historia vid Linköpings universitet. Han har en kandidatexamen i antikens kultur och samhällsliv från Stockholms universitet, där han under tio år satt i Klassiska föreningens styrelse. Han är redaktör och huvudförfattare till boken *Sine Cerere et Baccho friget Apollo* som utkom 2024 med anledning av Klassiska föreningens 90-årsjubileum. Han är även medlem i redaktionen för *Medusa*.